

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

про дисертацію Струк Ірини Василівни

«Відтворення мовних аномалій у художньому перекладі (на матеріалі мовлення персонажів романів Марка Твена та їх перекладів)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство

Дисертація І.В. Струк розглядає проблему, що лежить на перетині кількох наук – перекладознавства, лексикології, соціолінгвістики, прагмастилістики та психології. Дисертантка обрала складну і надзвичайно багатогранну тему для дослідження адже йдеться про відхилення від норми, які потрібно було ідентифікувати, декодувати їхню функцію у творі, систематизувати і проаналізувати їхні відповідники у перекладі, з'ясувати причини часткової або повної втрати інформації у перекладі. Таке комплексне дослідження мовних аномалій з позиції перекладознавства обґрунтовує **наукову новизну** дослідження І. Струк.

Матеріалом дисертації слугують різночасові переклади творів для дітей. Уже сам вибір матеріалу зумовлює **актуальність дисертації**. Наукові розвідки, що у той чи інший спосіб пов'язані із дитячою літературою, ніколи не втрачуть актуальності, адже в останні роки, в умовах кризи економічної і духовної, особливо гостро відчувається брак якісної україномовної дитячої літератури, яка могла б протистояти засиллю низькопробного продукту, що впливає на формування життєвих орієнтирів і цінностей у дітей. Теоретичні і практичні проблеми перекладу фонографічних та лексико-семантичних аномалій першотвору, що є у фокусі дослідження, підтверджують актуальність дослідження.

Систематизація існуючих і випрацювання нових підходів до перекладу діалектичного мовлення у художньому тексті складають **теоретичне значення** роботи.

Наукова новизна і результати дисертаційного дослідження визначають його **практичну цінність**. Цікавий науковий та ілюстративний матеріал, зібраний дослідницею, її спостереження та висновки можна використати для підготовки курсів з теорії і практики перекладу, зіставної стилістики, зіставної фонетики, а також для поглиблення окремих аспектів курсів соціолінгвістики, прагмастилістики та лексикології.

Структура дисертації логічна і зручна для розуміння. Усі розділи і підрозділи взаємопов'язані і складають чітку схему дослідження: через аналіз та історію терміна «мовна аномалія» і окреслення найзагальніших способів її відтворення (1 розділ) дослідниця переходить до обґрунтування вибору матеріалу дослідження та вибору методики аналізу мовних аномалій у художніх творах (2 розділ), окреслює характерні особливості творчості Марка Твена як дитячого письменника, визначає спектр аномалій у мовленні героїв із

його романів «Пригоди Тома Соєра» і «Пригоди Гекльберрі Фінна» та зосереджується на специфіці їх відтворень українською мовою (3 розділ) і завершує аналізом причин і наслідків деформацій мовлення героїв у перекладі (4 розділ). На нашу гадку, найціннішими, якщо можна так сказати, є саме 3 і 4 розділи, адже містять аналіз багатого ілюстративного матеріалу. Незначний дисбаланс у обсязі розділів (Розділ 1 – 34 ст., Розділ 2 – 12 ст., Розділ 3 – 43 ст., Розділ 4 – 77 ст.) компенсується насиченістю четвертого розділу зразками перекладознавчого аналізу цікавих прикладів, чого певною мірою не вистачає у третьому розділі, у якому подекуди одні й ті ж приклади використовуються двічі (с.с. 68 і 90, 69 і 89, 68 і 91). Об'єм задекларованої вибірки (584 зразки фонографічних аномалій, 289 лексико-семантичних, 590 морфологічних та 483 синтаксичних), вочевидь дозволяє уникнути повторів та проілюструвати теоретичні викладки (як от про відтворення візуального діалекту с. 80-81) яскравими оригінальними і перекладними зразками.

Окремої уваги і похвали заслуговують додатки, серед яких привертає особливу увагу глосарій мовних аномалій, що окрім норми першотвору містить ще запропоновані перекладачами варіанти перекладу та вказівки на рівень деформації. Схематичне поле мовних аномалій, вміщене у додатку 3 компактно подає усю інформацію про відхилення, зафіксовані в досліджуваних романах Марка Твена.

Дисертантка виконала накреслені у роботі завдання. Проте, як і будь-яка робота такого наукового жанру, дисертація І. Струк викликає низку зауважень і запитань, на які ми сподіваємось отримати відповіді під час захисту.

Перше зауваження стосується робочого визначення ключового поняття дисертації – мовної аномалії чи, точніше, його звуження до діалектного мовлення. Обґрунтовуючи своє бачення мовної аномалії, дисертантка проводить огляд існуючих підходів до трактування відхилень від регулярних закономірностей мовної системи, проте детально зосереджується на протиставленні мовної гри, метафори та діалекту, обґрунтовуючи свій вибір вимогою правила розмірності, за яким обсяг поняття, що визначається, повинен відповідати тотожним поняттям (с. 49). Залишається, однак, незрозумілим, чому вищезгадані мовні явища трактуються як тотожні.

Виникає також запитання, на підставі чого дисертантка робить висновок, що прагматичний характер мовної аномалії робить доцільним її співвіднесення саме із діалектним мовленням (с.23). Справедливості ради зазначимо, що у самій роботі дисертантка аналізує широкий спектр аномалій, як от: недоладні лексеми, лексику заниженого стилістичного регістру, малапропізми, вигуки, мовленнєві аномалії, спричинені емоційним станом мовця, недоліками освіти і виховання, – а не лише аномалії діалектного характеру. Така розмаїтість аналізованого матеріалу, безумовно, робить дисертацію цікавою.

Не можемо погодитись із твердженням дисертантки, що «у вітчизняному мовознавстві термін аномалія підмінює інший – девіація» (с. 16). В українському мовознавстві спостерігаємо різні підходи. Приміром проф. Ф. Бацевич стверджує, що девіація виступає родовим поняттям щодо

аномалії, як видового (див. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології / Флорій Бацевич. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 236 с.). Проф. О. Селіванова, на загал визнаючи зручність такого трактування, все ж вважає, що аномалія і девіація перебувають у відношеннях перетину, тобто не всі аномалії є девіаціями, і не всі девіації є аномальними (див. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2011. – С. 439 – 440). Прикро, що у своєму науковому пошуку дисертантка оминає релевантні для її дослідження праці визнаних авторитетів українського мовознавства.

Наступне зауваження стосується вічної для перекладознавства теми – співвідношення понять адекватність і еквівалентність перекладу. У підрозділі 1.2 дослідниця намагається проаналізувати і систематизувати домінуючі підходи до цих понять, а також обирає типологію еквівалентності, яка відповідає завданням її дослідження. Визнаючи різноманітність, а часом і діаметральність трактувань еквівалентності і адекватності перекладу, все ж категорично заперечуємо проти твердження дисертантки, що у теорії перекладу доцільним є їх протиставлення як взаємовиключних одне щодо одного понять (с.27). Безумовно, ці поняття не ідентичні, але тісно пов'язані. На сучасному етапі у перекладознавстві вже сформувалось розуміння еквівалентності як багаторівневого явища (М. Бейкер, В. Коллер, П. Ньюмарк, А. Поповіч, Л. Латишев, А. Швейцер, В. Комісаров). Рівні еквівалентності визначають або відповідно до одиниць перекладу (фонема, морфема, слово, словосполучення, речення, текст), або за типом інформації (денотативна, конотативна, прагматична). Адекватний переклад передбачає еквівалентність хоча б на одному (відповідному до певної ситуації) рівні (В. Комісаров, А. Швейцер), тим часом еквівалентний переклад не завжди адекватний (Л. Бархударов). Адекватний переклад за твердженням В. Комісарова забезпечує успішну міжмовну комунікацію у конкретних умовах, а еквівалентність бачиться як смислова єдність порівнюваних одиниць мови і мовлення. Додамо, що вважаємо некоректним цитування за вторинним джерелом, тим паче якщо йдеться про одне із ключових понять перекладознавства та класичну працю одного із корифеїв у цій галузі (с. 33 – цитування класифікації еквівалентності В. Комісарова за працею Н. Гоци). Якби дисертантка звернулася до першоджерела, то уникнула б неточності щодо 5-го рівня еквівалентності, який передбачає не лише збереження стилістичної характеристики оригіналу, а насамперед максимально близьке відтворення як предметно-логічного, так і конотативного значення окремого слова.

Маємо ще ряд застережень щодо певних формулювань. Передусім просимо роз'яснити, що мається на увазі під «семіотичним наповненням поняття мовна аномалія тексту художньої літератури» (с. 54) чи «семіотичним наповненням мовних одиниць» (с.58). А також, що передбачає перекладознавчий підхід до розгляду мовної аномалії з позиції дихотомії «творчість – креативність» (с. 46). І як розуміти визначення «стратегія сенсу –

це техніка перекладу, орієнтована на максимально адекватне передавання смислу» (с. 86). Що означає «переклад сенсом»?

Звертаємо увагу дисертантки на недостатньо ретельне оформлення списку використаних джерел, що містить не тільки друкарські огріхи (с. 189, 190, 191, 192, 195, 198, 200, 212 та ін.), а й некоректну інформацію щодо авторів (Волос О.В. – не Ольга Василівна, як вказує дисертантка, а Олексій Валеріанович; Гальперіна Елеонора Яківна, а не Нора, бо ж Нора – частина псевдоніму Нора Галь).

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертації. Загалом дисертація Струк І.В. – це завершена праця, написана на актуальну тему, виконана на відповідному науковому рівні, ґрунтується на багатому фактичному матеріалі, має теоретичне і прикладне практичне значення. Детально ознайомившись із текстом дисертації, фаховими публікаціями та авторефератом, що відображають її основні положення, вважаємо, що дисертація «Відтворення мовних аномалій у художньому перекладі (на матеріалі мовлення персонажів романів Марка Твена та їх перекладів)» **відповідає** вимогам, що встановлені в «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Струк Ірина Василівна **заслуговує** на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 – перекладознавство.

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладознавства
і контрастивної лінгвістики ім. Г. Кочура
Львівського національного
університету імені Івана Франка

О.С. Грабовецька

Львів, 9 червня 2016 року